Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2000–2001

26 049 Indonesië

Nr. 36

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 15 januari 2001

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken[1] heeft op 13 december 2000 overleg gevoerd met minister Van Aartsen over zijn brief van 8 december 2000 over de **actuele situatie in Indonesië** (BUZA 00686).
Van dit overleg brengt de commissie bijgaand beknopt verslag uit.

Vragen en opmerkingen uit de commissie

Mevrouw **Van Ardenne-van der Hoeven** (CDA) zegt niet te twijfelen aan de wil van de regering-Wahid om van Indonesië een stabiele en democratische rechtsstaat te maken, maar zij meent dat na de eerste honderd dagen van deze regering toch geconstateerd moet worden dat het beeld niet bepaald hoopvol is. Niet alleen lijkt het proces van stabilisatie te stageneren, ook de controle op de gebeurtenissen op de eilanden verdwijnt. Dat doet vermoeden dat de positie van president niet sterker, maar daarentegen zwakker is en dat vice-president Megawati een grotere rol is gaan spelen.
De invloed van het leger op de politiek blijft groot en een volledige scheiding van politieke en militaire taken lijkt zich niet te voltrekken. Onderdelen van het leger volgen namelijk niet altijd de aanwijzingen van president Wahid op, hetgeen weer ontsporingen tot gevolg heeft. Er zijn bijvoorbeeld berichten over banden van elementen in het leger met de Laskar Jihad, waarvan duizenden leden ongehinderd naar de Molukken kunnen gaan om daar de strijd tussen de verschillende bevolkingsgroepen aan te wakkeren en om zelf ook te moorden en te plunderen.
Om aan deze dramatische situatie een eind te maken zou president Wahid aangespoord moeten worden de Laskar Jihad te ontmantelen. Hij heeft beloofd dat voor het eind van het jaar deze strijders de Molukken zullen hebben verlaten, maar de formulering van deze belofte blijft vaag. Fysiek zou de Laskar Jihad namelijk aanwezig kunnen blijven. Dit zou onacceptabel zijn. Wat is de mening van de minister hierover?
Een mogelijkheid om de situatie te veranderen is het verbeteren van de economie. De voorgenomen bestuurlijke hervormingen zullen die verbeteringen evenwel niet vanzelf met zich brengen. Daarvoor moeten eerst de voorwaarden geschapen worden. Zal dat met de voorgenomen regionalisatie en het creëren van autonome gebieden gebeuren? Wat is er bekend

[1] Samenstelling:
Leden: Blaauw (VVD), Weisglas (VVD), Van den Berg (SGP), Ter Veer (D66), Van Middelkoop (RPF/GPV), Valk (PvdA), Apostolou (PvdA), Hillen (CDA), Verhagen (CDA), ondervoorzitter, Hessing (VVD), Van Ardenne-van der Hoeven (CDA), Hoekema (D66), Marijnissen (SP), M.B. Vos (GroenLinks), Dijksma (PvdA), Van den Doel (VVD), Koenders (PvdA), De Boer (PvdA), voorzitter, Van der Knaap (CDA), Ross-van Dorp (CDA), Karimi (GroenLinks), Timmermans (PvdA), Remak (VVD), Wilders (VVD) en Molenaar (PvdA).
Plv. leden: Dijkstal (VVD), Van Baalen (VVD), De Graaf (D66), Van 't Riet (D66), Rouvoet (RPF/GPV), Zijlstra (PvdA), Belinfante (PvdA), Visser-van Doorn (CDA), Eurlings (CDA), Cherribi (VVD), De Haan (CDA), Scheltema-de Nie (D66), Van Bommel (SP), Harrewijn (GroenLinks), Gortzak (PvdA), Snijder-Hazelhoff (VVD), Albayrak (PvdA), Van Oven (PvdA), Van den Akker (CDA), Leers (CDA), Rosenmöller (GroenLinks), Bussemaker (PvdA), Patijn (VVD), Balemans (VVD) en Duivesteijn (PvdA).

KST50794
ISSN 0921 - 7371
Sdu Uitgevers
's-Gravenhage 2001

over het conflict bij het vaststellen van de twaalfmijlszone rondom de autonome gebieden?
Mevrouw Van Ardenne waardeert de inspanningen van de Nederlandse regering. Niet alleen stelt zij financiële middelen ter beschikking, maar ook voert zij overleg met de Molukse gemeenschap in Nederland. Er kan echter meer gedaan worden. Nu er een joint committee van de Molukkers is, valt te denken aan het opzetten van een nationaal crisiscentrum. Daarnaast zou de hulp meer zichtbaar gemaakt moeten worden. Nog te veel bestaat de indruk dat de financiële hulp niet terechtkomt waar zij terecht moet komen.
Wat dat laatste punt betreft meent mevrouw Van Ardenne dat druk op de regering-Wahid nodig is om partijdigheid en corruptie zoveel mogelijk tegen te gaan. Op welke wijze zouden die bestreden kunnen worden? De regering-Wahid is daar zelf blijkbaar onvoldoende toe in staat. Bedacht moet worden dat hierdoor niet alleen de ontwikkeling van de economie belemmerd wordt, maar ook de hulpverlening. Wat de ontwikkeling van de economie betreft is het van groot belang dat Nederland zich inzet voor investeringsprogramma's.
Mevrouw Van Ardenne wijst voorts op mogelijkheden om de democratie en de partijvorming in Indonesië te verbeteren. Dat draagt namelijk bij aan de vorming van de gewenste rechtsstaat. Gedacht kan worden aan een actie vergelijkbaar met die van Nieuws uit Afrika, maar dan onder een naam als Nieuw democratisch Indonesië. Verder kunnen de contacten tussen de Nederlandse en de Indonesische krijgsmacht gebruikt worden om leger en politie die rol te geven die bij een rechtsstaat past.
Op Europees niveau kan ook het nodige gedaan worden. Europa heeft reeds een missie naar Indonesië gestuurd, maar het rapport van die missie mondt niet uit in concrete voorstellen. Wel zijn aanbevelingen opgenomen, die voornamelijk impliceren dat meer hulp zal moeten worden verleend. Een permanente waarneming op de Molukken zou echter gewenst zijn, zodat voortdurend de ontwikkelingen gevolgd kunnen worden. Behoort dit tot de mogelijkheden of krijgt de missie op een andere wijze een follow-up?
De Indonesische regering onderneemt zelfstandig initiatieven om de naleving van de mensenrechten te bevorderen. De praktische uitwerking laat echter op zich wachten, zeker als het gaat om de berechting van de vermoedelijke daders van misdaden. Uit een rapport van Amnesty International blijkt dat op Aceh ook kinderen het slachtoffer zijn van terreur en intimidatie. Op welke wijze wordt de Indonesische regering aangesproken op het niet-naleven van internationale verdragen en de geringe voortgang bij het naleven van de mensenrechtenverdragen?

De heer **Koenders** (PvdA) vreest ook voor verzwakking van de positie van president Wahid, die weliswaar moeilijke beslissingen neemt en wil nemen, maar niet zeker is van de steun van het leger. Er dreigt zelfs stagnatie van het hervormingsproces en wellicht is de tijd aangebroken dat Nederland en met name de Europese Unie voor een andere politieke benadering moeten kiezen en de Indonesische regering moeten aanspreken op het boeken van resultaten bij de voorgenomen decentralisatie, de hervorming van het leger en de naleving van de mensenrechten.
Nederland speelt reeds een rol van betekenis bij met name de noodhulp. Op andere terreinen kan het nog meer doen. Te denken valt aan een betere coördinatie van het werk van VN- en niet-gouvernementele ontwikkelingsorganisaties, zodat de wederopbouw beter verloopt. Verder kan het bij het IMF en de Wereldbank pleiten voor een meer positieve benadering van decentralisatie en eventueel via militaire samenwerking de bescherming van de mensenrechten en de hervormingen stimuleren.
Bij militaire activiteiten is echter uiterste terughoudendheid geboden. Nederland kan voorts procureur-generaal Darusman de gevraagde assistentie verlenen. Van belang is ook dat Nederland helpt bij het verstrekken

van objectieve informatie, bijvoorbeeld via de website van het Molukse museum. Daarvan wordt door zowel de Molukkers op de eilanden als de Molukkers in Nederland gebruik gemaakt. Is een informatiecentrum voor de Molukkers mogelijk? Wordt het overleg met de Molukse gemeenschap in Nederland voortgezet?
De heer Koenders herinnert voorts aan de kwestie van de banktegoeden van de familie Soeharto en de motie die in dat verband tijdens de behandeling van de begroting van Buitenlandse zaken is ingediend. Verder wijst hij erop dat niet zeker is dat het Indonesische parlement steun zal geven aan het opzetten van een Oost-Timortribunaal. Nederland en de EU zouden zich nadrukkelijker over de wenselijkheid van dit tribunaal kunnen uitlaten. De EU zou vervolgens met een nieuwe missie een poging tot conflictpreventie kunnen doen. Een dergelijke actie is zeker van belang nu het einde van de Ramadan nadert. Verder kan de EU een rol spelen bij het onderzoek naar de dood van drie hulpverleners op Aceh. Tot slot herinnert de heer Koenders aan de laatste ontwikkelingen in Papoea. Hij meent dat Nederland zich in de EU helder moet uitspreken over die ontwikkelingen nu daar ongeveer honderd mensen zijn gearresteerd en Amnesty International melding maakt van martelingen.

De heer **Hessing** (VVD) sluit zich aan bij de woorden van bezorgdheid over de ontwikkelingen in Indonesië en meent dat met name het optreden van de Laskar Jihad op de Molukken een punt van zorg is. Via de Europese Unie of via de Verenigde Naties zou grotere druk op de regering-Wahid uitgeoefend moeten worden. Door de EU-missie zijn al enkele afspraken met Indonesische regering gemaakt, maar betwijfeld wordt of die effect zullen hebben. De minister wil evenwel nadruk blijven leggen op de beoogde follow-up van de missie. Wat bedoelt de minister daar precies mee? Welke vervolgstappen zouden gezet kunnen worden? Is het mogelijk op de EU/ASEAN-top initiatieven te nemen? Kan van andere landen in de regio iets verwacht worden? Kan op grond van de rapporten van de VN-waarnemer inzake de naleving van de mensenrechten de VN actie nemen?

De heer **Hoekema** (D66) herinnert aan de brief van Peter Thoenes, de broer van Sander Thoenes, aan het Europese Parlement. Daarin wordt erop gewezen dat er nog steeds geen gerechtelijk onderzoek naar de dood van Sander is en dat de commandant van de legereenheid waarin de vermoedelijke moordenaar zich bevond, vrijuit lijkt te gaan. De heer Hoekema dringt er bij de minister op aan zich in te blijven spannen voor de opsporing en de berechting van de verantwoordelijken.
Hij sluit zich aan bij de analyse van de situatie in Indonesië, de vragen die in dat verband zijn gesteld en meent eveneens dat druk op de regering-Wahid op haar plaats is. Indonesië is volwassen genoeg om met die druk te kunnen omgaan. De heer Hoekema vraagt speciaal aandacht voor enkele gebieden en wijst er eveneens op dat de situatie op West-Timor zorgelijk blijft. Is de terugkeer van VN-organisaties al mogelijk? Hoe staat het met de berechting van de drie VN-medewerkers? Op de Molukse eilanden Nusa-Laut en Ambalau wordt gevreesd voor het oplaaien van onlusten over enkele dagen. De Nederlandse regering moet zowel bilateraal als internationaal aandringen op het voorkomen van geweld daar.
De heer Hoekema meent dat de militaire samenwerking tussen Nederland en Indonesië terecht is voorzover zij betrekking heeft op het trainen van het leger en het bevorderen van de democratisering en de mensenrechten, maar terughoudendheid is geboden bij de levering van wapens. Is de minister het daarmee eens? Kan de minister een overzicht geven van de programma's voor de militaire samenwerking tussen Nederland en Indonesië?
In het rapport van de EU-missie ontbreekt een passage over de wenselijkheid van de aanwezigheid van een internationale missie op de Molukken.

Dit rapport is te analytisch en te weinig operationeel. De dialoog EU-Indonesië over de Molukken moet inhoud krijgen. Nederland zou zijn lidmaatschap van de Veiligheidsraad nog kunnen benutten om te blijven streven naar een geformaliseerde, internationale presentie via een waarnemersmissie daar. Verder zou Nederland zich in moeten zetten voor de 99 gearresteerde burgers op Papoea. Wil de Nederlandse regering er alles aan doen om te voorkomen dat zij gemarteld worden of onderhevig zijn aan willekeurige berechting?
De heer Hoekema is blij met het overleg van de regering met de Molukse gemeenschap in Nederland. Dat overleg verdient voortzetting en intensivering. Zeker gezien de geruchten over een kerstoffensief op de Molukken moet alles op alles worden gezet om de Molukse bevolking in Nederland duidelijk te maken dat Nederland alles doet om het geweld tegen te gaan. Hij herinnert voorts aan de brief die de stichting Leerplan ontwikkeling heeft geschreven. Deze stichting wil via bilaterale projecten in Indonesië onderwijsprogramma's opzetten. De minister voor Ontwikkelingssamenwerking heeft hierover een brief toegezegd, maar deze heeft de Kamer nog niet bereikt.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks) vindt de situatie in Indonesië eveneens zeer zorgelijk: de positie van de president is, mede door corruptiezaken, verzwakt, de ontwikkeling van het land tot een rechtsstaat stagneert en het economische herstel zet niet door. Onder de huidige omstandigheden is het moeilijk het decentralisatieproces doorgang te laten vinden. Toch zou dit van groot belang zijn. Wat is de opstelling van de Nederlandse regering hierbij? Steunt de Nederlandse regering procureur-generaal Darusman, die Nederland ook om hulp heeft gevraagd in het onderzoek naar de banktegoeden van de familie Soeharto? Nederland zou wat dat onderzoek betreft meer actie moeten nemen.
Mevrouw Vos vindt de samenwerking tussen het Nederlandse en Indonesische leger zorgelijk. Zij meent dat Nederland alleen behulpzaam moet zijn met het bevorderen van de democratie en het naleven van de mensenrechten, maar zich geheel afzijdig moet houden van militaire oefeningen en wapenleveranties. Een wapenembargo zou op zijn plaats zijn en Nederland zou zich daarvoor ook in de Europese Unie in moeten zetten.
De Nederlandse regering heeft eerder gezegd, positief te staan tegenover een verzoek om reparaties voor de Indonesische marine door HSA te laten uitvoeren. In aanmerking moet worden genomen dat, hoewel delen van de marine een goede rol spelen, er ook elementen zijn die meedoen aan het geweld. Daarom zouden ook geen reparaties voor de Indonesische marine moeten worden uitgevoerd.
Mevrouw Vos wijst voorts op de verontrustende berichten over de situatie op met name de Molukken. Een zorgelijk bericht is dat de verschillende politieke partijen eigen milities oprichten. Zelfs de partij van president Wahid zou een militie hebben die met name op Java opereert. Duidelijk is dat de Indonesische regering haar bevolking niet voldoende kan beschermen. Daarom zal Nederland zich in moeten zetten voor een internationale waarnemersmissie. Nederland zou ook op de EU/ASEAN-top initiatieven kunnen nemen. Verschillende landen in de regio zouden immers een bijdrage kunnen leveren aan een oplossing, onder andere door een bemiddelende rol te spelen.
Mevrouw Vos verwijst naar het UN Consolidated Appeal voor de Molukken. Daarmee is een bedrag van USD 12,3 mln. gemoeid. De minister voor Ontwikkelingssamenwerking overweegt een bijdrage te leveren, maar waarom heeft Nederland niet direct steun toegezegd? Zijn er problemen met de humanitaire hulp? Bereikt die altijd de plaats van bestemming?
Op Aceh zijn humanitaire hulpverleners vermoord. Kinderen worden gedwongen mee te vechten. Er zijn veel ontheemden. De Nederlandse

regering zou moeten aandringen op onderzoek naar de schending van de mensenrechten daar. Hetzelfde geldt voor Papoea. Ook daar neemt het geweld door het leger toe, er zijn arrestaties en berichten over mishandeling. Een actievere rol van Nederland en de EU is gewenst. In de contacten met de Indonesische regering moeten zij haar wijzen op haar plicht de burgerbevolking te beschermen.

De heer **Van Middelkoop** (RPF/GPV) vindt dat de verwachtingen die men van president-Wahid had, wellicht te hoog gespannen waren. De onlusten nemen niet af en de berichten over moordpartijen houden aan. Het leger zou meer een instrument van de regering moeten zijn, maar volgt nog te veel een eigen richting. Helaas zal men niet kunnen wachten met hulp tot Indonesië een rechtsstaat is en daarom moet toch maar aan samenwerking met het leger worden gedacht. Dat moet dan wel een meer gedisciplineerd gedrag tot gevolg hebben. De vraag is echter of alleen Nederland voor samenwerkingsprojecten met de Indonesische militairen moet zorgen. Beter ware het in ieder geval dat die door meer landen werden verzorgd.
Duidelijk is dat de oorlog op met name de Molukken langs de lijnen van godsdienstige verschillen loopt. Daarop wijst ook de actie Kaarsen uit, Sharia in, waarmee de islamisering van de Molukken wordt beoogd. Het grootste gevaar is echter gelegen in de dreiging van het overslaan van de oorlog naar andere eilanden. Daarom moet de minister geen enkele gelegenheid voorbij laten gaan om president-Wahid en minister Shihab te wijzen op hun taak al het mogelijke te doen.
De heer Van Middelkoop herinnert voorts aan de motie-Van Middelkoop/Hoekema, ingediend tijdens de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken. Daarin wordt gevraagd een dialoog tussen de EU en Indonesië te bevorderen en om een internationale waarnemers missie in Indonesië te stationeren. In het rapport van de EU-missie, dat overigens wat de concrete stappen betreft enigszins teleurstellend is, wordt melding gemaakt van het opzetten van die dialoog. Een voortgangsrapportage op dit punt is gewenst.
Een indicatie voor financieel en economisch herstel van een land is de houding van de Bretton Woodsinstellingen. Hun standpunt is thans niet duidelijk. Er zijn berichten over een verstoorde relatie met Indonesië. Zijn die juist?
Er zijn in Indonesië ook positieve krachten actief. Het Oost-Timortribunaal kan bijvoorbeeld in februari 2001 worden opgezet. Kan de hoge commissaris voor de mensenrechten van de VN daarbij technische assistentie geven? Eerder heeft Mary Robinson die aan China aangeboden. In aanmerking moet worden genomen dat een veroordeling van de schuldigen van de gewelddadigheden op Oost-Timor een preventieve werking heeft. Klopt het bericht dat mevrouw Robinson nog dit jaar naar Indonesië wil afreizen?
De heer Van Middelkoop waardeert de humanitaire hulp van Nederland en pleit voor zichtbaarheid van de financiële steun. Hij wijst erop dat verschillende bedragen worden genoemd. Welke zijn juist? Krijgt het gesprek met de Molukse gemeenschap een vervolg?
Indonesië heeft Nederland in het verleden gevraagd om een herbevestiging van de staatkundige positie van Papoea. Daarop is door de Nederlandse regering niet gereageerd. Is daarna nooit meer over deze kwestie gesproken? Wil de minister op diplomatieke wijze zijn vertrouwen in het Papoeapresidium uitspreken? De leiding in Papoea verdient respect, maar heeft te maken met radicale groepen. Is de Laskar Jihad ook op Papoea actief? Zijn de berichten juist dat de minister van Buitenlandse Zaken van Nieuw Zeeland heeft aangeboden te bemiddelen in het conflict van Indonesië met Papoea? Zo ja, is steun aan dat initiatief mogelijk?

Het antwoord van de regering

De **minister** deelt de zorg van de leden en wijst erop dat president-Wahid gedwongen is rekening te houden met elementen in het leger, de politiek en de samenleving. Zijn positie is verzwakt door diverse affaires, zoals BULOG- en Brunei-gate. Hij kan niet zo krachtig optreden als gewenst zou zijn en mede hierdoor wordt op een aantal essentiële terreinen onvoldoende voortgang geboekt. De armoede wordt niet genoeg bestreden, de justitiële hervorming niet in de gewenste mate doorgevoerd en de corruptie onvoldoende tegengegaan. Begin volgend jaar zou de decentralisatie doorgevoerd moeten worden, maar de condities ervoor ontbreken.
In deze moeilijke situatie blijft de Nederlandse regering druk op Jakarta uitoefenen met als doel een krachtig optreden van president Wahid gericht op herstel van rust en orde op de Molukken. Tegelijk zoekt de Nederlandse regering naar openingen via internationale gremia en in het persoonlijke, diplomatieke overleg. Zeer recent heeft de Nederlandse ambassadeur de laatste onlusten aan de orde gesteld bij de coördinerend minister voor defensie, veiligheids- en sociale zaken Yudhoyono. In dit gesprek is nogmaals gewezen op de destabilisterende aanwezigheid van de Laskar Jihad op de Molukken. Daarnaast heeft de directeur-generaal politieke zaken de Indonesische ambassadeur opnieuw de grote bezorgdheid van Nederland overgebracht vanwege de algemene situatie in Indonesië. Meer in het bijzonder is gewezen op het recente geweld op de Molukken, in Papoea en Aceh. De Indonesische regering heeft inmiddels gezegd te streven naar het vertrek van de Laskar Jihad van de Molukken en zij heeft twee extra marinierscompagnieën naar de Molukken gestuurd.
Ook via de EU wordt druk uitgeoefend. De EU heeft op 28 november een verklaring doen uitgaan in verband met het geweld op de Molukken en zij heeft met haar missie naar Indonesië de internationale bemoeienis vergroot. Hoewel er in het rapport van die missie daarover geen concrete opmerkingen staan, is het wel de bedoeling dat er een follow-up komt. De EU heeft inmiddels blijk gegeven van de grotere inspanning met de belofte om 2 mln. euro bij te dragen aan de hulp voor Indonesië.
Wat de inspanningen via andere gremia betreft, wijst de minister erop dat Nederland op de EU/ASEAN-top de oplopende spanningen in Papoea, de Molukken en Aceh aan de orde heeft gesteld. Ook heeft het Franse voorzitterschap op die top extreme zorg heeft uitgesproken aan het adres van de Indonesische regering, maar ondanks alle druk blijft die regering internationale bemoeienis afwijzen. Door de consultatieve groep Indonesië is expliciet aangegeven dat Indonesië daadkracht zal moeten tonen, meer in het bijzonder ten aanzien van de Molukken, Aceh en Papoea.
De minister wijst er in dit verband op dat minister Shihab het idee van een internationale waarnemersmissie steeds expliciet heeft afgewezen. Hij stelt zich daarom voor op de ingeslagen weg voort te gaan en via de internationale diplomatieke contacten te blijven zoeken naar mogelijkheden om de druk op Jakarta op te voeren.
Om haar betrokkenheid bij de bewoners van de Molukken tot uitdrukking te brengen en om te kunnen luisteren naar de Molukkers in Nederland voert de Nederlandse regering overleg met hen. Met name minister Van Boxtel staat in contact met vertegenwoordigers van deze burgers en daarbij poogt hij nadrukkelijk in gesprek te blijven met alle groeperingen.
Het naleven van de mensenrechten vormt steeds een onderwerp in de contacten met de Indonesische regering. Ook hier wreekt zich echter de geringe voortgang van de justitiële hervormingen. De instituties die de gerechtigheid moeten bevorderen vertonen tekenen van incompetentie en corruptie. De procureur-generaal heeft inmiddels doen weten dat het tribunaal voor Oost-Timor begin volgend jaar kan worden geïnstalleerd. De heer Darusman heeft daarbij verzekerd dat de moord op de journalist Thoenes een van de vijf zaken voor dit tribunaal zal worden. Er zal op worden toegezien dat hij zich aan zijn belofte houdt.

De missie van de Veiligheidsraad naar Timor heeft geconstateerd dat de Indonesische autoriteiten resultaten hebben geboekt op het gebied van de veiligheidssituatie, maar dat er in de vluchtelingenkampen toch nog sprake is van intimidatie en desinformatie. De terugkeer van internationale hulporganisaties dreigt daardoor te worden belemmerd. De Veiligheidsraad heeft aangedrongen op nadere stappen van de regering-Wahid. Haar is gevraagd de milities te ontbinden. Zij die zich schuldig hebben gemaakt aan criminele activiteiten moeten worden vervolgd. Daarnaast dient Jakarta de veilige terugkeer van internationale hulporganisaties mogelijk te maken. Verder dringt de Veiligheidsraad aan op een betere en meer objectieve informatievoorziening voor de vluchtelingen. Hoopgevend was dat inmiddels een groep vluchtelingen was teruggekeerd naar Oost-Timor en dat TNI bij het vervoer had geholpen.
De Nederlandse regering is bereid het Indonesisch onderzoek naar de Soehartotegoeden te faciliëren. De procureur-generaal heeft te kennen gegeven dat hij in Nederland graag getuigen wil horen. Aangezien er geen verdrag met Indonesië op dit punt is, zal het niet mogelijk zijn getuigen onder ede te horen. Gelet op de brede strekking van de motie die hierover is aangenomen, zal de regering, na overleg met de minister van Financiën, de Kamer op dit punt nader informeren.
In reactie op de opmerkingen over de mogelijke militaire samenwerking tussen Nederland en Indonesië wijst de minister erop dat Nederland bereid is de Indonesische strijdkrachten te ondersteunen bij verdere democratisering en professionalisering. De huidige coördinerend minister van defensie, veiligheids- en sociale zaken Yudhoyono is een positieve factor in de regering-Wahid bij deze pogingen. Het Nederlandse ministerie van Defensie inventariseert thans de mogelijkheden om concreet invulling te kunnen geven aan de samenwerking.
Wat de levering van wapenmaterieel betreft merkt de minister op dat slechts sprake is geweest van retourzendingen van onderdelen na reparatie. In strikte zin is er dus geen uitvoer van wapens naar Indonesië. De reparaties betroffen onderdelen voor luchtmacht en marine in het laatste geval, geleverd door HSA. De hoop is dat de marine iets zou kunnen doen aan de wapensmokkel en het tegengaan van troepentransporten van de Laskar Jihad. Er zijn thans geen aanvragen van de Indonesische regering voor levering van wapenmaterieel. Voor elke mogelijke leverantie geldt overigens de strikte toetsing aan de criteria. De Nederlandse regering heeft niet de intentie dat beleid te veranderen. De Verenigde Staten en een aantal Europese staten voeren op het gebied van wapenleveranties eenzelfde beleid.
De minister merkt voorts op dat het proces van decentralisatie in Indonesië met zorg wordt gevolgd. De raamwet voor het regionaal bestuur is aangenomen en nu zou de decentralisatie ervan moeten worden uitgevoerd. Hierbij worden echter problemen verwacht, hetgeen met name voor het IMF reden is kritisch te zijn. De kwestie van de twaalfmijlszone is nog niet opgelost.
Nederland heeft in totaal 15,6 mln. aan humanitaire hulp voor bewoners van de Molukken ter beschikking gesteld en in november is aan het UNDP 5 mln. beschikbaar gesteld voor de wederopbouw van de Zuidoostelijke Molukken. Daar is vanwege de relatieve rust een vorm van wederopbouw mogelijk. Op andere delen van de Molukken is de situatie echter nog te instabiel.
De minister voor Ontwikkelingssamenwerking heeft vorige week in antwoord op vragen van de Kamer aangegeven dat zij heeft gekozen voor onderwijssteun via multilaterale kanalen, in dit geval de Wereldbank. Er wordt nu nagegaan of het SLO-project in het programma voor onderwijssteun kan worden opgenomen, maar daarover is nog geen positief bericht.
Ten slotte merkt de minister op dat aan de situatie in Papoea nadrukkelijk aandacht is besteed in de gesprekken met de Indonesische ambassadeur

en in de EU-verklaring van 28 november. In het overleg met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, het Zweedse aanstaande voorzitterschap en in de contacten met minister Yudhoyono wordt ook de gevangenneming van het Papoeapresidium aan de orde gesteld. Teneinde te voorkomen dat zich op Papoea ontwikkelingen voordoen die zich ook in andere delen van Indonesië hebben voorgedaan, zal Nederland zoveel mogelijk druk op de regering-Wahid uitoefenen. Op een interruptie van de heer Hoekema zegt de minister toe aandacht te zullen besteden aan de situatie van de 99 gearresteerden. Nagegaan zal worden of zij een eerlijke berechting krijgen en niet aan mishandeling worden blootgesteld.

De voorzitter van de commissie,
De Boer

De griffier van de commissie,
Hommes